

139,5 - A JÓ, A ROM ÉS AZ ÚJ

A Tanító és a Kántor, Mikháza

Túri Levente, Mezei Csongor

*„Otthon ott várt már a Nyárád, a kert végében. Most lustán csörgedezett,
itt-ott meggyűlt s langyosan unatkozott. Megvidámítottam azzal, hogy
megkergettem benne a halakat. Hálából ő lecsókolta rólam az izzadtságot...”*

-Kacsó Sándor; Séta bölcsőhelyem körül (1940)

BEVEZETŐ BLOKK:

A helyszín lényegretörő ismertetése

Mikháza Erdélyben, a Nyárádmente felső részén helyezkedik el. A régió többi településéhez hasonlóan szinte teljesen magyarlakta, kicsiny falu. Két ismertető jegye közül az egyik, az itt 1667-78 között épült ferences templom és kolostor, mely sokáig a Felső-Nyárádmenti “Szentföld” központja volt, mely név az itt élők szinte kizárólagos katolikus vallására utal.

Egy korábbi történeti emlék a falu határában az egykor itt húzódó római Limes mentén épített segédcsoport tábor, fürdő és környező lakóházak alkotta település. Utóbbi az elmúlt évtizedben különös figyelmet kapva alapozta meg a falu iránti nem várt figyelmet, mely a kezdeti ókori emlékeket fókuszba állító hozzáállástól elkezdett a falu felé fordulni, és annak sorsát esettanulmányként követni.

A falu építészete, annak átalakulása az utóbbi években

Mikháza a Nyárád bal partján húzódik, szabálytalan halmazos szerkezetű, főutcája többnyire szalagtelkes rendszerben sorolja két oldalán a parcellákat.

Jellemző a falura a csoportos udvaros porta mint telekbeépítés, mely többnyire a lakóházakon kívül (általában keresztcsűrös rendszerben) a melléképületek által közrefogott kertből, és a csűr mögött húzódó szántásból/legelőből áll. Előfordul ettől eltérő beépítés is, mint az osztott, illetve fordított kettős udvar, mely az itt élők zömmel állattenyésztéssel foglalkozó életmódjából fakadó, jellegzetes, osztott telek-struktúra.

Anyagában a fa, mint szinte elsődleges építőelem nagyon sok helyen megjelenik; a környező falvak némelyike ennek feldolgozásával és megmunkálásával foglalkozik évszázadok óta. Ezen kívül sok helyen használják a természetes követ és a folyami követ alapozásnak, kapuk szerkezetének, valamint téglát a később, jellemzően a 20. században épült épületeknél.

A falu mai képe jelentős és gyors változáson megy keresztül, amelynél jellemzően háttérbe szorulnak a népi építészet helyi kincsei, akár sajnos olyan teljesen elfogadható, és egyszerű indokok okán, hogy anyagilag kedvezőtlen ezen értékek ápolása, fenn- és megtartása. Helyi szemmel gondolkodva is nehezen értjük meg, hogy emberek miért döntenek amellet, hogy egyes kifejezetten jól megmunkált és értéket képviselő konstrukciók lepusztulását kívárlják, majd egy jellegtelen, tájidegen objektummal lecserélik azt.

Ugyanakkor ez nem csak egy helyi barbár, de a maga módján végtelenül racionális gondolat elterjedése, hanem egy átfogó, a helyi népi építészeti értékeket védő településrendezési útmutatók, a felújításra kapott támogatások és a szépen lassan eltűnő helyi szakmunka teljes hiánya.

A HÁZAKRÓL:

A 139-es és 140-es porta építészeti jelentősége, jelenlegi állapotuk

A Tanító [140] és a Kántor [139] háza Mikháza főutcáján található a Kultúrház közvetlen szomszédságában egy lényegében egybenytott szalagtelken. Mindössze pár házra helyezkedik el a falu legforgalmasabb elágazásától, mely elágazás a kolostort köti össze a főutcával.

Mindkét épület a faluképben meghatározó, gazdagon díszített, az átlagosnál előkelőbb kialakítású, tágasabb terekkel rendelkezik.

A Kántor háza egy 3 osztatú, oldaltornácos épület, amely a középső tornác-szegmensen gazdagon díszített, oromzatos előtetővel fedett. A tornác megjelenik az épület hátsó homlokzatán is, ugyanakkor érdekessége, hogy az utcai homlokzat felé ablakkal zárt, csak a sarokarmírozásból következtethetünk a homlokzat mögötti falak valós helyére.

A mindenkori kántor egykori lakhelye ma emlékházként funkcionál, ahol Mikháza leghíresebb személyiségeinek összehordott hagyatéka van többnyire zsúfoltan kiállítva. A ház állapota nem túlzottan fényes, a legtöbb fa és ácsszerkezet cserére és javításra szorul.

A szomszédos telken, mintegy hátat fordítva a Kántor házának helyezkedik el a hajdan szintén 3 traktusos Tanító háza. A falu egykori tanítói által használt lakóépület egy a homlokzati síkba visszahúzott középtornáccal rendelkezik, az utca felőli szobája kívülről közelíthető meg. A ház legkarakteresebb eleme a középtornác önálló fa kapuzata, mely a környékre jellemző térdfalas felső ácsszerkezettel van merevítve. Ez a szerkezet szinte teljesen hasonlóan a Kántor házában is megjelenik a tornácoszlopok merevítéseként.

Mára a hátsó homlokzathoz tartozó épületrész leomlott, a középső bejárati szoba pedig rendkívül elhanyagolt állapotban áll. Legjobb állapotban a homlokzati falszakasz, és az ahhoz tartozó szoba áll, jelenleg funkció nélkül. A házon megfigyelhető több utólagos gyors javítás is melyek bármiféle igényre való törekvés nélkül születtek és céljük csak a további omlás megállítása volt.

A TELKEK ÖSSZEVONÁSA, 139,5:

Építészeti szándék

A két telek szorosan összefügg, nemcsak a közükön vont kerítés hiánya miatt, de az egykori itt lakó, falut szolgáló emberek életének valószínűsíthető együttműködése miatt is. A két ház homlokzati kiosztása, díszítései, faragványai hasonlóvá teszik őket, egyként kezelve erősebb képet alkotnak.

A két telek hosszan terül el egészen a fő utcával párhuzamos a malomhoz vezető földútig, utána nemsokkal pedig már a Nyárád tekereg. A közösségi használat, a befogadóképesség, és a tágas, találkozásra alkalmas terek végett rendre érdemes a két portát egyként kezelni, azok egymáshoz való helyzete akár még igazolni is tudja a csoportos udvaros porta térstruktúráját, új elemekkel kiegészülve.

A központi tér hiánya:

Ahogy már említés esett róla, Mikháza abban az érdekes helyzetben van a környező falvakkal ellentétben, hogy a templomuk nem a főutca valamely kereszteződésében vagy annak közvetlen szomszédságában helyezkedik el, hanem attól félreesően a dombon. Ez önmagában nem túl kedvező, hiszen a teljesen elkerített templom a helyzete és rangja, valamint jelenlegi használata (gyógyintézet) végett nem tud valós közösségi térként szolgálni. A falu egyetlen valós teresedési lehetőségén pedig a Kultúrház kap helyet, közvetlenül a 139-es és 140-es porta mellett.

A telkek egybevonása és azok megnyitása a falu lakosai számára tehát ebből a hiányból is fakad, téri helyzete csak ráerősít szükségére.

Az egykori térstruktúra visszahozása, teljesen új funkció bevonásával

A 139-es portán egykor helyett kapott egy kisebb csűr épület, melyet az elmúlt évtizedben állapota miatt lebontottak.

A két telek egybevonása kiszélesíti a teret, ugyanakkor nem határolja be mélységében. Az általunk kínált telek-revitalizációhoz azonban fontos, hogy egy új épületet helyezzünk el a telken, azt pedig a környező telkekhez hasonlóan egy keresztcsúrral tennénk, hosszirányban kettéosztva az egybenyitott udvarokat.

Az így létrejött elős kert rész alapozza meg azt a közösségi teret, melyet a beavatkozásainkkal igyekszünk minél szélesebb körben a falu használatára bocsátani.

Létrejön a 139,5-ik parcella.

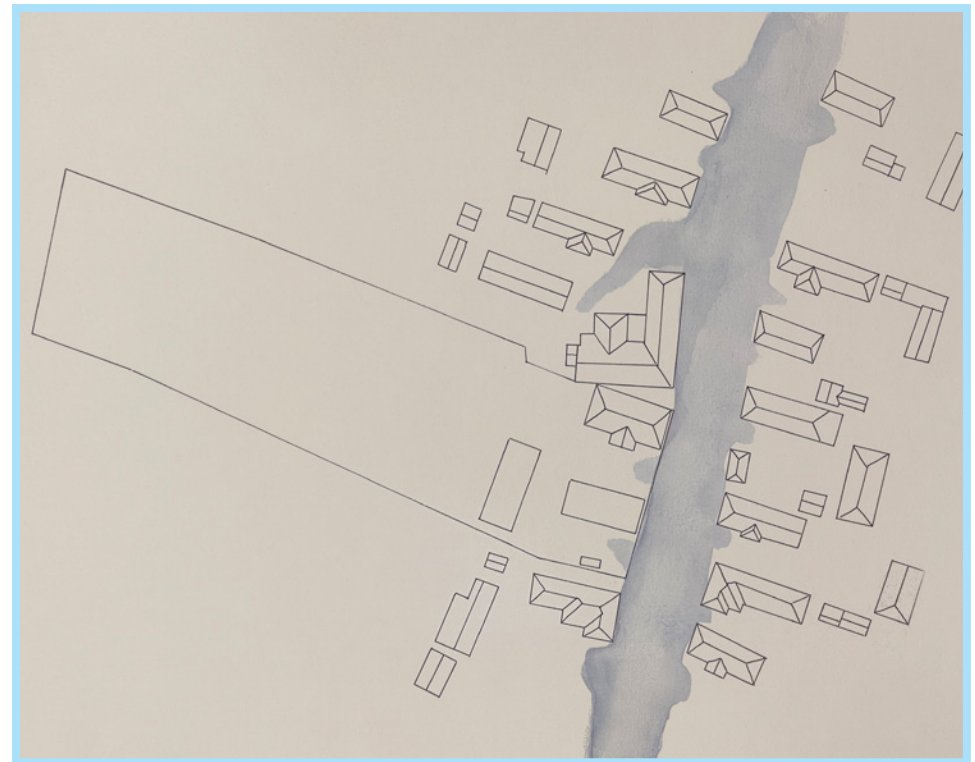

HELYSZÍNRAJZ:

A tengelyek kijelölése

A Kántor és a Tanító házának középső traktusai szinte teljesen egy tengelybe esnek. Ez határozza meg az első (kereszt) tengelyünket, az utcával párhuzamosan. A második tengely hosszában választja szét az udvart a tanító háza hossz tengelyén elhelyezve, majd az ezen a szakaszon teljesen nyitott, új csűr épületen keresztül nyit a hátsó telekrészre.

A Kántor háza könyvtár, közösségi könyvolvasó, kultúrtér funkciót kap, illetve a kereszt tengely létrehozásával kommunikál a tanító házával, mely jelentős változáson keresztül esve, egy nyitott egybefüggő térként szolgálja ki az ide érkezőket. A tengely lezárásaként egy kisebb, kültéri konyhát terveztünk. Keresztirányban helyezkedik el az új, csűr jellegű kiszolgáló épületünk, mely fedett közösségi tér, konyha, presszó és vizesblokk funkciókkal szolgálná ki a közösség udvarát.

A JÓ-ról:

Átpakolás, átrendezés

A Kántorlak a címből is sejthetően a jó állapota, és elhelyezkedése miatt a legkevésbé érintett a radikális építészeti eszközökkel kifejezett változtatásokban, azonban új funkciója miatt említés szintjén foglalkozunk vele.

Az épület teljes faszerkezeteinek és tetőszerkezetének felújítása a legakutabb probléma, ezt áthidalva már a frekvenciáltabb használatnak is eleget tud tenni a ház.

A jelenleg itt kiállított és tárolt tárgyak, ingóságok rendszerezése, azok válogatott kiállítása, valamint a belső terek átszervezése adná meg a kellő teret ahhoz, hogy a Maros Megyei Múzeum helyi könyvtárlományát rendszerezve lehessen tárolni, és a falusiak közkinccsévé tenni.

A ROM-ról:

Az épület utolsó órái

A Tanító ház - a faluképben sajnálatosan nem szokatlan módon - elhanyagolt állapota miatt exponenciálisan ki van téve a környezeti erózióknak, hátsó traktusa már leomlott, valamint egyik fala már teljesen újra lett falazva, ami azóta újonnan megsüllyedt. A kihasználatlanság csak ráerősít arra, hogy belátható időn belül tényleg csak romként lehet majd rá hivatkozni..

Első építészeti feladatunk ennek a háznak a jövőjét meghatározni, eldönteni, hogy mire érdemes, és egyáltalán az állapota végett mire lehet felhasználni?

Mit érdemes ebből megőrizni (?)

A ház szerkezetének folyamatos gyengülése miatt lebontanánk annak egyes elemeit, és csak a legkarakteresebb részleteket, új, immáron kiemelt fókuszban bemutatva szerveznénk újra a valamikori ház valós alapjain.

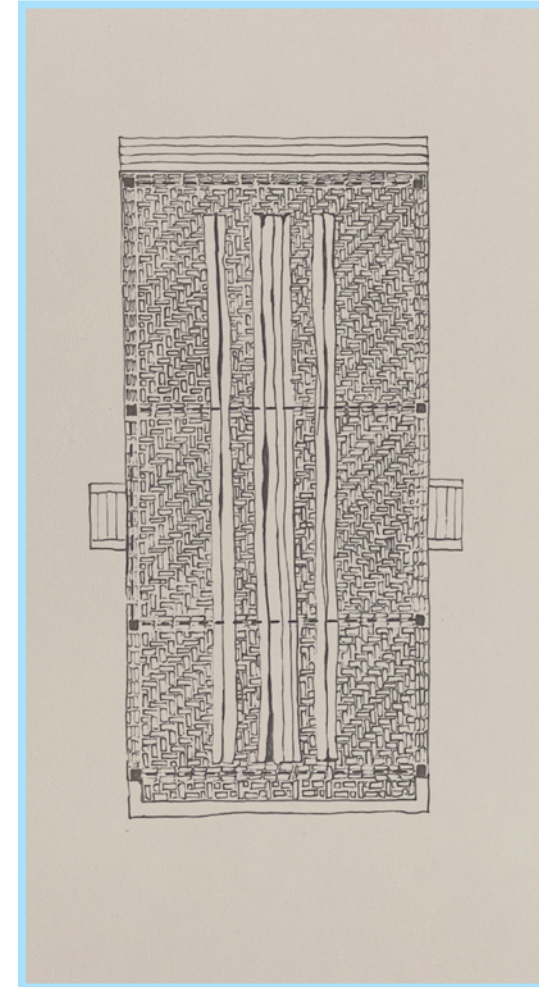
Az elképzelésünk, hogy a fő homlokzati fal kivételével elbontjuk a tartó és válaszfalakat, egészen az alapozásig, létrehozva egy egybefüggő, fallal lezárt pódiumot. A kereszttengety felerősítése miatt megtartanánk a jellegzetes faragott és térdfallal ellátott fakapuzatot, melyet egy újonnan épített könnyű faszervezettel rögzítünk. Ez rögzítené a homlokzati falat is kidőlés ellen.

A tér újraformálása, a közösségi tér megteremtése:

Az egykori falcsatlakozások helyén, világos raszter szerint osztanánk ki fa pilléreket, melyek keresztgerendákkal rögzítve, majd a hossz tengellyel párhuzamos lamellázással nyerik el a ház új, pavilonszerű formáját.

Az egykori ház alapozásának kiegyenlítése végett egy, már az idei nyári táborban alkalmazott burkolati típust, a halszálkában elhelyezett téglát választjuk, az egykori falak helyén pedig egyenesen rakott téglákkal bontjuk meg kissé érzékelhetően az egyébként homogén borítású pódiumot. A hossz tengelyre végül középen egy hosszú már korábban csűr szerkezetéből készült asztal-padot terveznénk elhelyezni, amely mind a nagyobb faluban tartott események, csoportok kiszolgálására, mind kisebb összejövetelek megtartására alkalmas, fedett nyitott lugast eredményez.

AZ ÚJ-ról:

A régi csűr épület helyén, kiszolgáló funkció

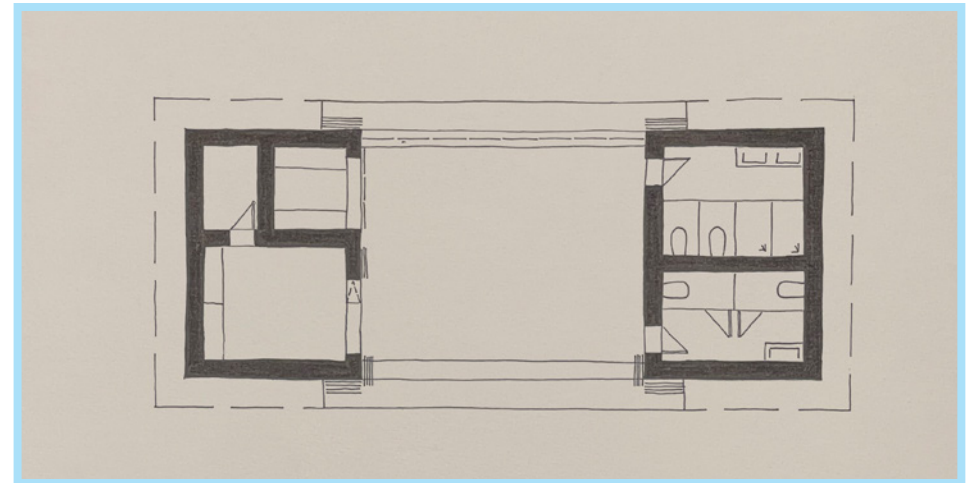
Részben a Kántorlakhoz egykor tartozó, már említett csűr épület helyén, hasonló elrendezésben helyezzük le az új kiszolgáló épületünket. Ez az épület a telek mintegy szervező elemeként szolgálna, több funkciót egyesítve összefogja az idelátogató, itt időt eltöltő emberek igényeit

A kiszolgálóhelyiségek, működésük:

Szeretnénk, ha a falusiak számára lenne egy elérhető hely, ahol normális keretek között tudnak találkozásuk közben kint, illetve bent italt elfogyasztani, a reggeli kávétól kezdve a délutáni sörön át egészen az esti borozgatásig. Az új csűr épület egyik “fiók” részében egy italt kiszolgáló pultot helyeztünk el, ennek a fogyasztótereként pedig egyaránt szolgálna a kültéri pavilon, illetve a beltéri szérű/nappali tér.

Az épület használatához szükséges egyes kulcsok/kártyák is ebben a pultban vehetőek fel, innen érhetőek el.

Ezt kiegészítve, szintén a déli “fiókba” terveznénk egy közösségi konyhát, melyet szintén időszakos használatra lehetne elkérni nagyobb rendezvények esetén, így nem kell a környező falvakból ételt ide szállítani. A konyhát ugyanakkor bárki használhatná, aki itt Mikházán a nyári időszakban tervezne megszállni, ugyanis szeretnénk a csűr mögötti füves területen egy szabadparcellás kempinget létrehozni, melynek szintén ez az épület lenne a kiszolgáló háttere.

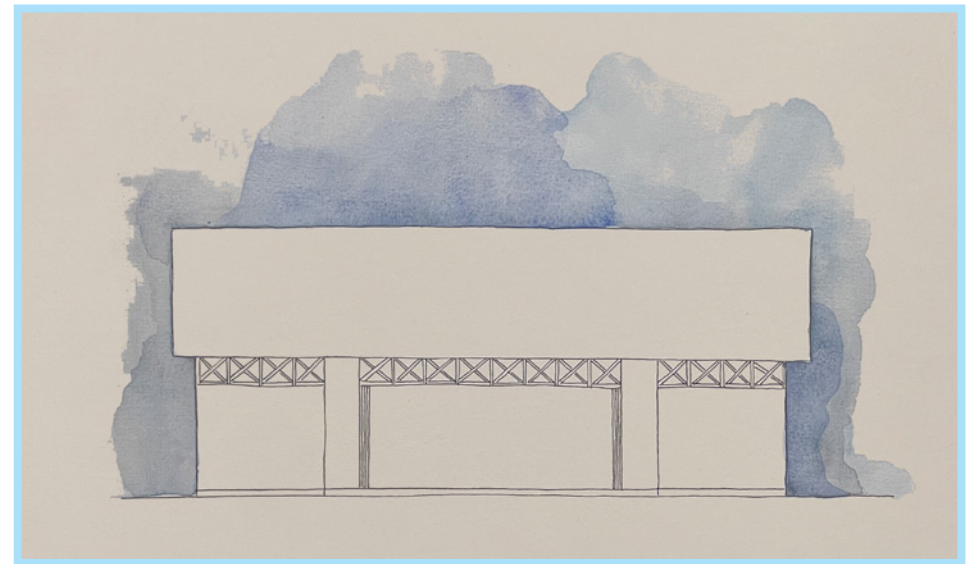

Egy új, modern kiszolgáló ház

A konyhán kívül a szérű/nappali tér másik oldalán, az északi “fiókba” még egy kétosztatú vizesblokkot helyeztünk el az itt megszállók számára, mely szintén kulcsos rendszerrel lenne használható. Itt lenne lehetőség zuhanyozni, illetve mosni is. A másik, általánosabb vizesblokkot minden idelátogató vendég használhatja.

A lehelyezett épület a legtöbb, a faluban található csűr térszervezését követi, mely jellemzően két szélső helyiségre (fiókok) és egy nagy belmagasságú középtérre (szérű) bomlik.

A “szérűben” elhelyezett nappali látszó fedélszékes, a szemben lévő Tanító háza szélességében teljes homlokzatán nyitott, középső tér. Innen Déli irányban helyezkedik el az italpult, valamint a konyhatér, melyek előtt egy sínen mozgó panelrendszerrel lehetne azokat vizuálisan leválasztani, ha éppen nincsenek használatban. Az italpultból nyílóan még helyet kapna egy raktárhelyiség, ahonnan fel lehet menni a félig nyitott padlásra, mely további raktár funkciót kap.

Az északi traktus lenne teljes egészében a kettéosztott vizesblokk rész. Ez is egy földemmel zárt tér, melynek tetejére a nappali térből időszakosan fel lehetne menni, ha a téli hónapok alatt szállásigény merülne fel az idelátogatókban.

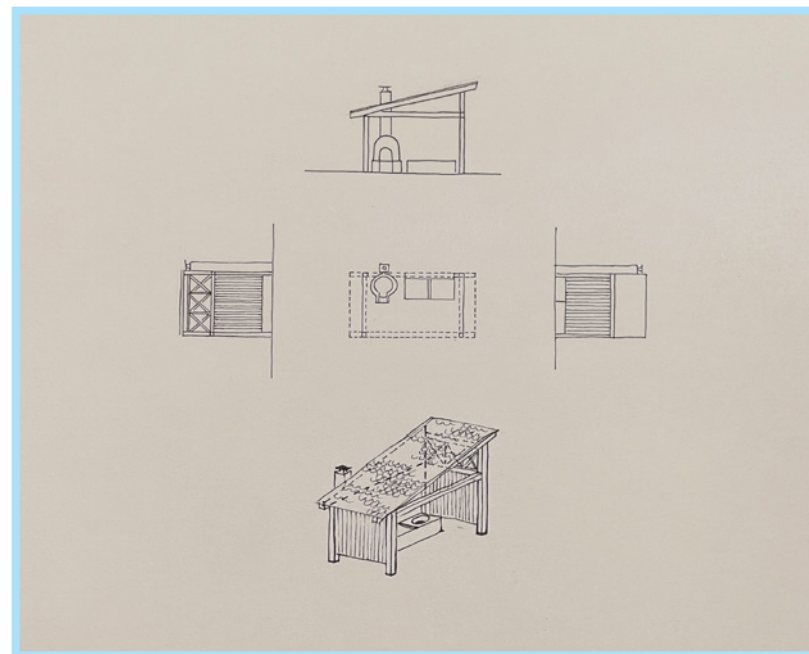
A bevilágítás a már említett függönyfalakon keresztül történne a középső sáv két oldalán, valamint a házon körbevezetve egy úgynevezett ácsolt térdfal-rácson keresztül oldjuk meg, melyet alapvetően ebben a régióban előszeretettel alkalmaztak csűrök építésekor a takarmány átszellőzése, valamint a pajta és a megérkező tér sikkordinációjának áthidalására.

Továbbá a nagy megnyitású ablakok előtt egy szintén sínen csúszó árnyékoló rendszert alkalmaznánk, mellyel teljesen becsukható lenne az épület.

Tengelyzárás, kültéri konyha:

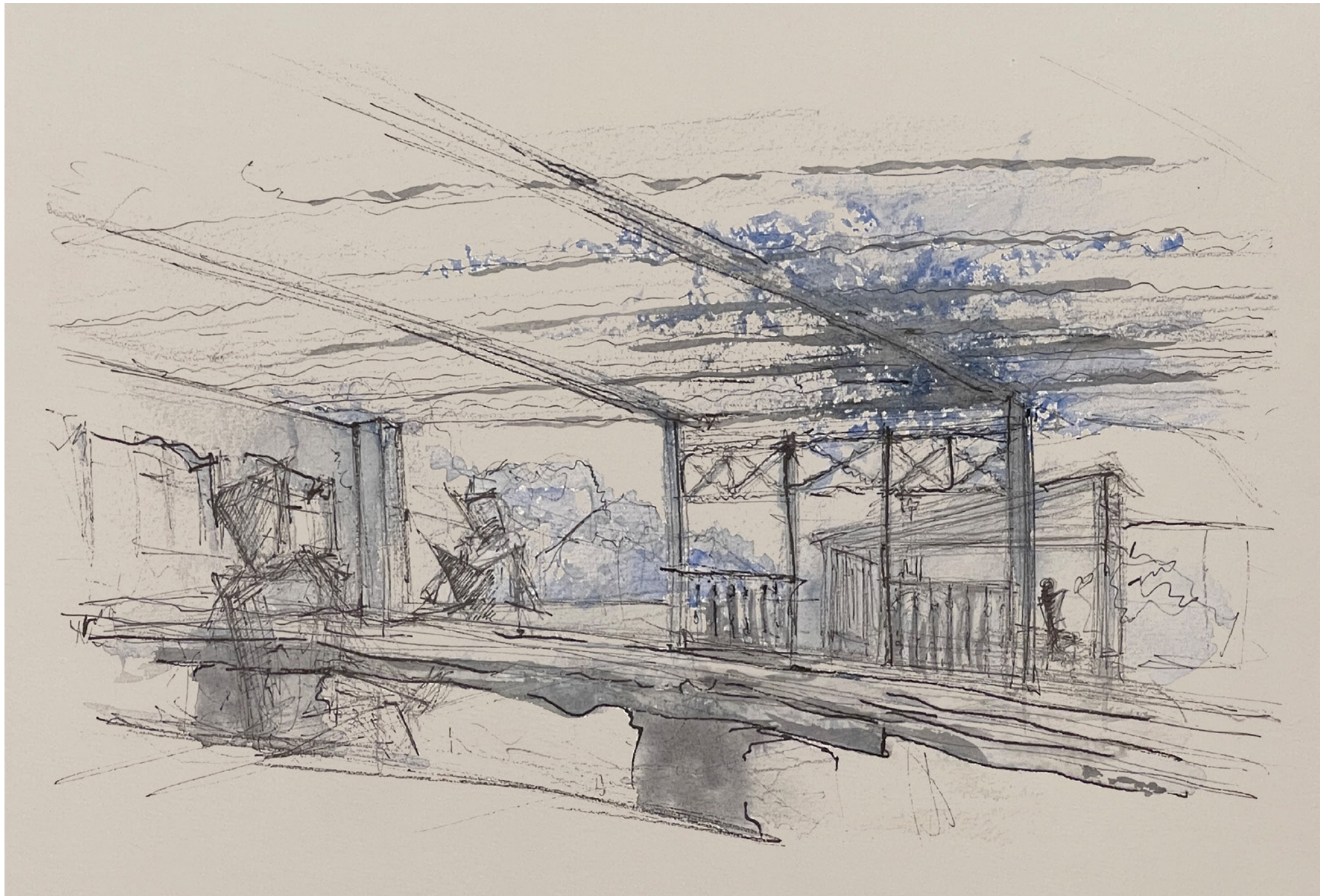
Nem szabad megfeledkezni a kereszttengety végén elhelyezett kültéri konyháról sem, mely a melegebb hónapokban kiváltaná a belső konyhát, egy épített kemencével, bográcsolóval, illetve nyílt sütőlappal.

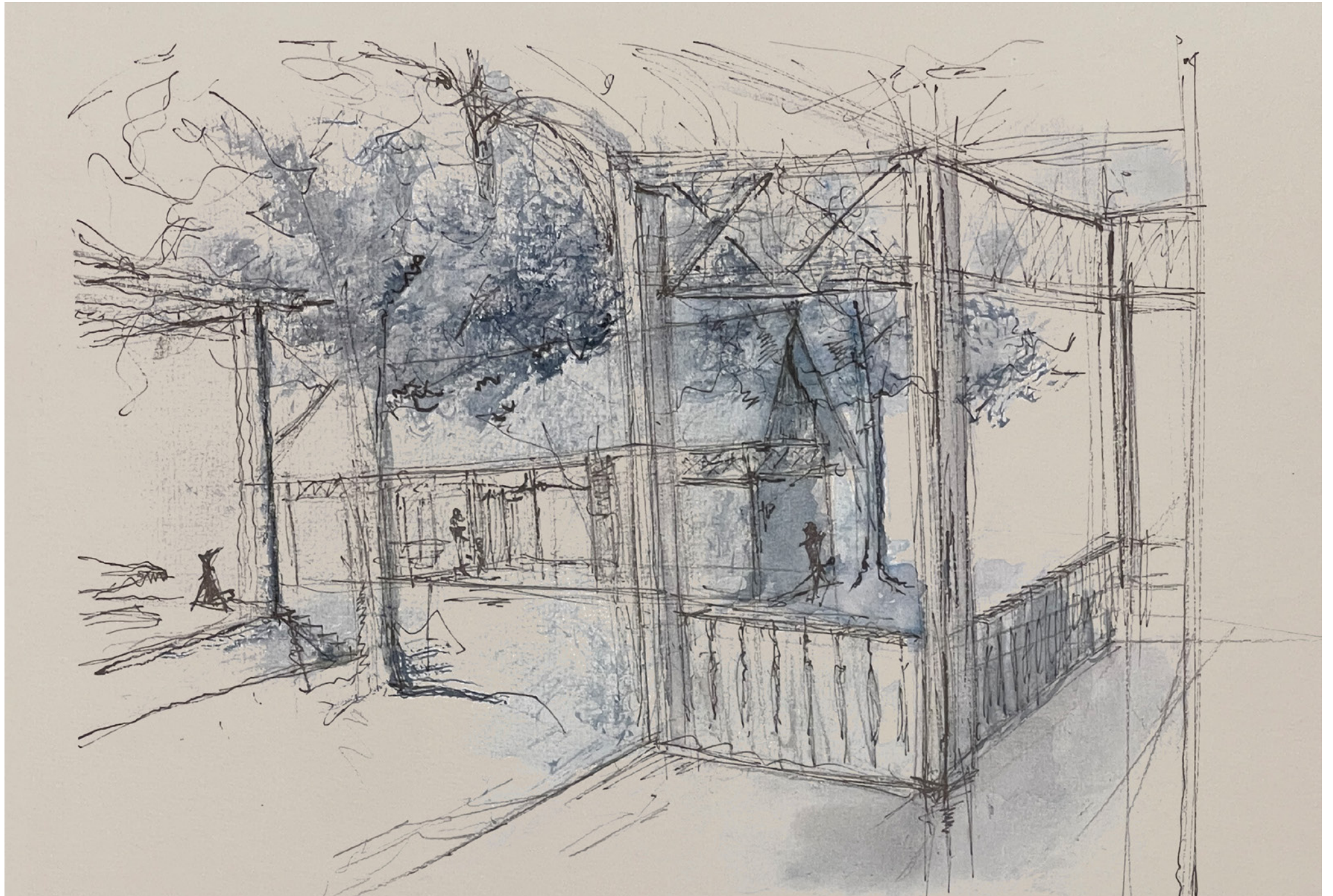

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉSRŐL:

Összefoglalva a Mikházi lakosoknak, a településük szívében, egy sokrétű telekösszevonás és újragondolás révén alakul ki egy, a legtöbb használó számára kielégítő közösségi téregyüttes.

Létrejön egy találkozópontra az idelátogató emberek és a helyiek között, a közös események ünneplése, vagy azokról való megemlékezés helyszínékként, valamint akár a szomszédos Kultúrházzal, illetve a közeli Csúrszínházzal együttműködve új, a falu életét felpezsdítő események szervezését és lebonyolítását teszi lehetővé.

BIBLIOGRÁFIA:

ASSMANN, J.: A kulturális emlékezet: írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban. Atlantisz Kiadó, Budapest. 1999.

DÁVID, D. – TERBE, R. – VASÁROS, Zs. (szerk.): identitás és kultúra 4: identity and culture 4. Ipartanszék füzetek No. 5. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Ipari és Mezőgazdasági Épülettervezési Tanszék, Budapest, 2018.

BUN, Z. – SZABÓ, L. (szerk.): Építészet és Innováció. Az Építőművészeti Doktori Iskola Évkönyve 2020. BME Építőművészeti Doktori Iskola, Budapest. 2020.

DÁVID, D. – TERBE, R. – VASÁROS, Zs. (szerk.): identitás és kultúra 5: identity and culture 5. Ipartanszék füzetek No. 6. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Ipari és Mezőgazdasági Épülettervezési Tanszék, Budapest, 2018.

FURU, Á. A kistáji sajátosságok változásai Nyárádmente népi építészetében. Erdélyi Múzeumi Egyesület LXXIX., Kolozsvár, 2017. 91-114.

FURU, Á. Táji Tagolódás Erdély népi építészetében. Kolozsvár, 2017.

GAUL, C. – SÁGI, G. – VASÁROS, Zs. (szerk.): identitás és kultúra: identity and culture. Ipartanszék füzetek No. 1. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Ipari és Mezőgazdasági Épülettervezési Tanszék, Budapest, 2014.

GAUL, C. – VASÁROS, Zs. (szerk.): identitás és kultúra 2: identity and culture 2. Ipartanszék füzetek No. 3. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Ipari és Mezőgazdasági Épülettervezési Tanszék, Budapest, 2015.

GAUL, C. – VASÁROS, Zs. (szerk.): identitás és kultúra 3: identity and culture 3. Ipartanszék füzetek No. 4. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Ipari és Mezőgazdasági Épülettervezési Tanszék, Budapest, 2016.

ORBÁN Balázs: Marosszék XV. ASzentföld. In: ASzékelyföld leírása-Történelmi, régészeti, természetföldrajzi népmeséi[sic!] szempontból. Panda és Frohnakönyvnyomdája, Pest, 1868.

SZABÓ, M.: Repülés a múltba: A légitörés története. Zöld Infó Média, Pécs, 2018.

VASÁROS, Zs.: Kultúrtájról-kultúrtájra. In: DÁVID, D. – TERBE, R. – VASÁROS, Zs. (szerk.): identitás és kultúra 4: identity and culture 4. Ipartanszék füzetek No. 5. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Ipari és Mezőgazdasági Épülettervezési Tanszék, Budapest, 2018, 8-11.

VASÁROS, Zs. – SÁGI, G. (szerk.): Mikháza Építészeti Atlasza. Architectural Atlas of Călugăreni. BME Építész mérnöki Kar, Ipari és Mezőgazdasági Épülettervezési Tanszék, Budapest. 2020.